

Sygn. akt I KZP 7/14

UCHWAŁA

Dnia 26 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Włodzimierz Wróbel

Protokolant: Łukasz Majewski

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Beaty Mik
w sprawie H. W.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 26 czerwca 2014 r.,

przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Apelacyjny w K.,

postanowieniem z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. akt [...], zagadnienia prawnego
wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy użyte w art. 82 § 1 k.k. określenie »nie odwołano warunkowego zwolnienia« odnosi się do sytuacji, gdy w okresie 6 miesięcy po upływie okresu próby nie wydano prawomocnego, czy też nieprawomocnego postanowienia o odwołaniu warunkowego zwolnienia”

podjął uchwałę:

Użyte w art. 82 § 1 k.k. wyrażenie „nie odwołano warunkowego zwolnienia” odnosi się do sytuacji, gdy w okresie próby i w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia nie wydano prawomocnego postanowienia sądu w tym przedmiocie.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu, na podstawie art. 441 § 1 k.p.k., zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następującego stanu faktycznego.

Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 31 maja 2011 r., sygn. [...], działając na podstawie art. 72 § 1 k.k., art. 77 § 1 k.k., art. 78 § 1 k.k., art. 80 § 1 k.k., art. 159 k.k.w. oraz art. 161 § 1 k.k.w., zastosował środek probacyjny warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary wobec H. W., uprzednio skazanego za przestępstwo określone w art. 178a § 1 k.k. na karę roku pozbawienia wolności, której koniec przypadał na dzień 18 sierpnia 2011 r., wyznaczając mu okres próby do 31 maja 2013 r. (teczka dozoru, k. 7).

Postanowieniem z dnia 17 czerwca 2013 r., sygn. [...], Sąd Okręgowy w B., w oparciu o art. 160 § 1 pkt 4 k.k.w., odwołał warunkowe przedterminowe zwolnienie, co zostało spowodowane skazaniem H. W. wyrokiem Sądu Rejonowego [...] w K. z dnia 9 stycznia 2013 r., sygn. [...] (prawomocnym od dnia 7 lutego 2013 r.), za cztery przestępstwa określone w art. 79 pkt 4 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.), w tym za jedno popełnione w okresie próby, za które to przestępstwa wymierzono mu karę łączną grzywny w wysokości 50 stawek dziennych po 20 złotych. Powyższe postanowienie zaskarżył skazany. Po rozpoznaniu jego zażalenia, Sąd Apelacyjny w K. postanowieniem z dnia 8 października 2013 r., sygn. [...], zaskarżone orzeczenie uchylił i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania (k. 12-13, 17-18,21,48).

Postanowieniem z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. [...], Sąd Okręgowy w B. ponownie odwołał warunkowe przedterminowe zwolnienie udzielone H. W., w oparciu o tę samą podstawę prawną. Zażalenie skazanego na to postanowienie przyjęto w dniu 4 grudnia 2013 r., po czym w dniu 7 stycznia 2014 r. przedstawiono wraz z aktami Sądowi Apelacyjnemu w K., gdzie trzy dni później wyznaczono termin posiedzenia odwoławczego (k. 59-61, 63, 64, 67, 68). H. W. od czasu udzielenia mu warunkowego przedterminowego zwolnienia przebywa na wolności, choć w obydwu przypadkach w pierwszej instancji zarządzano wykonanie reszty nieodbytej kary, przy czym żaden z sądów nie wstrzymał wykonania postanowień odwołujących zwolnienie.

Sąd Apelacyjny w K., rozpoznając wniesiony środek odwoławczy, powziął wątpliwość co do wykładni art. 82 § 1 k.k. wyrażającą się w skierowanym do Sądu Najwyższego pytaniu prawnym. Sprowadza się ona w istocie do tego, czy znowelizowana treść art. 9 § 3 k.k.w. wpłynęła na wykładnię art. 82 § 1 k.k., w zakresie w jakim przyjmuje się, że odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary może nastąpić tylko wówczas jeżeli w okresie próby i w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia wydano prawomocne postanowienie w tym zakresie. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Apelacyjny w K. zauważa, że zastanemu rozumieniu zdaje się przeciwstawiać pogląd Sądu Najwyższego zawarty w uzasadnieniu postanowienia z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 3/13, OSNKW 2013, z. 8, poz. 63, iż cyt. „postanowienie o zarządzeniu wykonania kary wydane na podstawie art. 75 § 1, § 1a i § 2a k.k. staje się wykonalne z chwilą wydania przed upływem okresu wskazanego w art. 75 § 4 k.k., chyba że sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie; w wypadku takiego wstrzymania wykonanie postanowienia może nastąpić dopiero po jego uprawomocnieniu, o ile nastąpi przed upływem terminu do zarządzenia wykonania kary”.

Sąd Apelacyjny w K. omówił w uzasadnieniu swojego postanowienia ewolucję poglądów Sądu Najwyższego w kwestii odwoływania środków probacyjnych, zwracając szczególną uwagę na linię orzeczniczą ukształtowaną, w zasadniczej mierze, uchwałą składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1996 r., sygn. I KZP 34/95, OSNKW 1996, z. 3-4, poz. 14.

Prokurator Prokuratury Generalnej w pisemnym wniosku z dnia 9 kwietnia 2014 r. wniósł o podjęcie uchwały następującej treści, cyt. „Użyte w art. 82 § 1 k.k. wyrażenie „nie odwołano warunkowego zwolnienia” odnosi się do sytuacji, gdy w okresie próby i w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia nie wydano prawomocnego postanowienia sądu w tym przedmiocie.”

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie podzielić należy stanowisko Prokuratora Prokuratury Generalnej, że w sprawie wystąpiły wszystkie przewidziane w art. 441 § 1 k.p.k. przesłanki do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy przekazanego zagadnienia prawnego. Zagadnienie prawne wyłoniło się bowiem przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, wynika z okoliczności sprawy i ma bezpośrednie znaczenie dla jej rozstrzygnięcia.

Zgodzić się również należy ze spostrzeżeniami zawartymi w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w K. oraz w uzasadnieniu pisemnego wniosku Prokuratora Prokuratury Generalnej, że wątpliwości przedstawione w pytaniu prawnym mają swoje źródło w nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego, dokonanej ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240, poz. 1431), na mocy której art. 9 § 3 k.k.w. otrzymał brzmienie: „Postanowienie w postępowaniu wykonawczym staje się wykonalne z chwilą wydania, chyba że ustawa stanowi inaczej lub sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie”. Słusznie wskazano we wspomnianym wyżej postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 1/13, że ustawa ta wprowadziła m.in. zmianę modelu wykonalności postanowień wydanych w toku postępowania wykonawczego. W stanie prawnym obowiązującym przed jej wejściem w życie (tj. przed dniem 1 stycznia 2012 r.) postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym stawały się wykonalne z chwilą uprawomocnienia się, chyba że ustawa stanowiła inaczej (zob. art. 9 § 2 k.k.w. w brzmieniu sprzed nowelizacji), obecnie zaś odwrócono tą regułę przyjmując, że postanowienia wydane w toku postępowania wykonawczego stają się wykonalne z chwilą wydania, chyba że zachodzą wskazane w art. 9 § 3 k.k.w. wyłączenia. Ustawodawca przyjął więc w odniesieniu do postanowień zapadających na etapie postępowania wykonawczego rozwiązanie analogiczne do tego, jakie funkcjonuje w postępowaniu rozpoznawczym (*vide* art. 462 § 1 k.p.k.).

Wskazane regulacje procesowe odnoszą się przy tym do uregulowanych w Kodeksie karnym, w części ogólnej, trzech środków probacyjnych, tj. warunkowego umorzenia postępowania karnego, warunkowego zawieszenia wykonania kary oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia z obycia reszty kary. Każdy z wymienionych środków może, bądź musi, zostać odwołany w razie spełnienia określonych przesłanek (odnośnie do podjęcia postępowania warunkowo umorzonego przesłanki wskazane w art. 68 k.k., co do wykonania warunkowo zawieszonych kary podane w art. 75 k.k., odnośnie zaś odwołania przedterminowego zwolnienia ujęte w art. 160 k.k.w.). Bezspornym przy tym jest, że przesłanki te muszą zostać spełnione w okresie próby, jednakże sądom pozostawiono 6 miesięczny termin na wydanie stosownej decyzji procesowej w tym przedmiocie (zob. art. 68 § 4 k.k., art. 75 § 4 k.k. oraz art. 82 § 1 k.k.). W przypadku podjęcia

postępowania warunkowo umorzonego, procedowanie w tym przedmiocie odbywać się będzie na zasadach określonych w Kodeksie postępowania karnego (art. 549-551 k.p.k.), co do dwóch kolejnych środków probacyjnych w trybie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego (tj. odpowiednio art. 178 i 178a k.k.w. oraz art. 160 k.k.w.).

Przypomnieć należy, że regułą ogólną przyjętą w art. 462 § 1 k.p.k. jest, iż postanowienie jest wykonalne niezależnie od ewentualnego złożenia zażalenia, chyba że ustawa stanowi inaczej lub sąd wstrzyma jego wykonanie. Co jednak charakterystyczne, zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie przyjmuje się, że regulacja ta nie ma zastosowania do postanowień, w przypadku których z natury rzeczy wynika, że stają się one wykonalne dopiero w momencie uprawomocnienia (zob. T. Grzegorzczak, *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 2008, s. 993, S. Zabłocki (w:) R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks Postępowania Karnego*, Tom III, Warszawa 2004, s. 334). Bezspornym jest, że w tej grupie znajduje się postanowienie o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego. W doktrynie praktycznie jednogłośnie przyjmuje się, że orzeczenie o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego, aby było skuteczne musi się uprawomocnić w terminie 6 miesięcy od zakończenia okresu próby (zob. A. Marek, *Kodeks karny, Komentarz*, Warszawa 2010, s. 226, M. Jachimowicz, *Materialnoprawne przesłanki podjęcia warunkowo umorzonego postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2010, nr 4, s. 79, P. Hofmański, L. Paprzycki, *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie* (w:) *Nowe kodyfikacje karne. Prawo karne. Krótkie komentarze*, Zeszyt 26, Warszawa 1999, s. 97, T. Koziół, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2010, s. 225). Tym samym postanowienie o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego, wydane na podstawie art. 549 k.p.k., staje się wykonalne dopiero z chwilą jego uprawomocnienia.

Analogiczną do art. 462 § 1 k.p.k. regułą wykonalności zawarto we wskazanym już art. 9 § 3 k.k.w., wyjątki od niej wynikać zaś mają z wyraźnych wyłączeń ustawowych albo decyzji sądu podjętej w konkretnym postępowaniu. Jeśli chodzi pierwszą grupę wyjątków to należy między innymi wskazać na art. 178 § 3 k.k.w. Zgodnie z treścią tego przepisu postanowienie o zarządzeniu wykonania kary wydane na podstawie art. 75 § 2 i 3 k.k. staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia.

Jednakże sam brak odpowiedniej regulacji (wyłączenia w k.k.w.) odnośnie do odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia nie oznacza, że postanowienie w tym przedmiocie staje się wykonalne z chwilą wydania. Po pierwsze wskazać należy, na paralelę między art. 462 § 1 k.p.k. i art. 68 k.k. w zakresie podjęcia postępowania warunkowo umorzonego, a treścią art. 9 § 3 k.k.w. i art. 82 § 1 k.k. co do odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia. Jeżeli bowiem w pierwszym przypadku, do skutecznego odwołania środka probacyjnego, wymaga się aby w terminie 6 miesięcy od zakończenia okresu próby zapadło prawomocne rozstrzygnięcie, to zważywszy na tożsamość regulacji, nie widać racjonalnych powodów aby wymaganie takie nie mogło być stawiane odnośnie do drugiego środka. Wszak postanowienia te dotyczą zbieżnej materii, tj. odwołania zastosowanego względem sprawcy środka probacyjnego, co zdaniem Sądu Najwyższego, powoduje, że w sposób jednolity powinno się podchodzić do wymogu ich wykonalności i prawomocności. Innymi słowy, zasadnie można twierdzić, że z samej istoty postanowienia o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia, analogicznie jak w przypadku postanowienia o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego, dla jego wykonalności wymagać należy, aby stało się ono prawomocne.

Nie można zatem wywodzić, że zmianie uległa ogólna reguła przyjęta w uchwale składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1996 r., sygn. I KZP 34/95, zgodnie z którą, cyt. „użyte w art. 97 k.k. z 1969r. (obecnie 82 § 1 k.k. – przyp. SN) określenie »nie odwołano warunkowego zwolnienia« odnosi się do sytuacji, gdy w okresie 6 miesięcy po upływie okresu próby nie wydano prawomocnego postanowienia w tym przedmiocie”.

Wymaga przypomnienia, że wśród dyrektyw wykładni językowej odróżnia się dyrektywy semantyczne (odnoszące się do znaczenia poszczególnych słów aktu prawnego) i systematyczne (odnoszące się do konstrukcji aktu oraz jego relacji względem innych aktów prawnych) – szerzej zob. Z. Ziemiński, *W sprawie elementarnego wykładu o wykładni*, RPEiS 1964, nr 3, s. 10, P. Wiatrowski, *Dyrektywy wykładni prawa karnego materialnego w judykaturze Sądu Najwyższego*, Warszawa 2013, s. 3 i n.

W przedmiocie reguł semantycznych nie trzeba szerzej wywodzić, że ustawodawca, mając taką możliwość, nie dokonał zmiany normatywnej w zakresie zawartej w Kodeksie karnym regulacji odwołania warunkowego przedterminowego

zwolnienia (tj. nie wprowadził do treści art. 82 § 1 k.k. warunku nieprawomocności). Jeżeli bowiem na skutek utrwalonego orzecznictwa sądowego powszechnie uznawano i uznaje się, że wyrażenie „w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia nie odwołano warunkowego zwolnienia” odnosi się do orzeczeń prawomocnych, to tym samym taka jest faktyczna treść tej regulacji. Dopiero wyraźna zmiana art. 82 § 1 k.k. umożliwiłaby stwierdzenie, w oparciu o dyrektywy semantyczne, że zmianie uległa wyprowadzona zeń norma.

Odnosnie zaś do dyrektyw systematycznych wykładni językowej, nieuprawnione jest wskazywanie, że zmiana w zakresie wykonalności postanowień zapadających na etapie postępowania wykonawczego oznacza zarazem zmianę, co do warunku prawomocności dla skutecznego odwołania środka probacyjnego, a co wynika już z chociażby oczywistego rozróżnienia zagadnienia prawomocności i wykonalności. Innymi słowy, oparcie się o dyrektywy wykładni językowej w żadnej mierze nie pozwala na podzielenie tezy, że z uwagi na znowelizowanie art. 9 § 3 k.k.w., nastąpiła dezaktualizacja poglądu prawnego wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale I KZP 34/95.

Naturalnie, w myśl paremii *interpretatio cessat post applicationem trium typorum directione*, wykładnia zostaje zakończona po odwołaniu się do wszystkich dyrektyw, a więc także funkcjonalnych i systemowych. Pierwsze z nich wiążą się w zasadniczej mierze z *ratio legis* rozpatrywanej regulacji. Należy zatem zadać pytanie, jakie to powody legły u podstaw wprowadzenia 6 miesięcznego terminu pozwalającego odwołać warunkowe przedterminowe zwolnienie po zakończeniu okresu próby, oraz czy w ostatnim czasie doszło do zmian w tym zakresie. Odnosząc się do tej kwestii należy przyjąć, że pełną aktualność zachowuje przywołana powyżej uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1996 r., sygn. I KZP 34/95, w której wskazano, iż *ratio legis* okresu przyjętego w ustawie na ewentualne unicestwienie warunkowego zwolnienia czy zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, jest nie tylko stworzenie sądom możliwości ustalenia podstaw faktycznych do podjęcia stosownych decyzji, ale także wydanie prawomocnego postanowienia w tym przedmiocie, gdyż czas niepewności co do sytuacji skazanego po upływie okresu próby nie może być nieokreślony. We wskazanej uchwale zaznaczono także, iż na gruncie art. 64 k.k. z 1932 r., okres ten był krótszy i wynosił trzy miesiące, a do tego regulacja ta nie przewidywała jakiegokolwiek wyjątku. Zauważono również, że w polskim systemie prawa funkcjonował przepis wydłużający tenże okres do sześciu

miesiący jeszcze przed wejściem w życie Kodeksu karnego z 1969 r. (art. 7 ustawy z dnia 29 maja 1957 r. o warunkowym zwolnieniu osób pozbawionych wolności, Dz. U. 31, poz. 134 z późn. zm., zastępujący unormowanie art. 10 tak samo zatytułowanej ustawy z dnia 31 października 1951 r., Dz. U. Nr 58, poz. 399, w którym przyjmowano termin trzymiesięczny), co wiązało się z tendencją, ażeby z jednej strony termin pozwalający na „odwołanie” czy to warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności, czy warunkowego zwolnienia wydłużyć, jednakże nie po to, by w terminie tym sąd pierwszej instancji niejako „zdążył” wydać postanowienie o odwołaniu uprzednich, korzystnych dla skazanego „dobrodziejstw”, ale po to, by w terminie tym zapadło orzeczenie prawomocne, albowiem tylko takie orzeczenie mogło wywołać niekorzystne dla skazanego skutki materialnoprawne. Warto podkreślić, że Sąd Najwyższy wyraźnie zanegował tezę, iż istnieje zasada, zgodnie z którą w wypadku, gdy pewne skutki prawne są zależne od prawomocności orzeczenia, to ustawa jednoznacznie o tym stanowi (co wiążano z niekonsekwencją ustawodawcy, na którą można wskazać także dzisiaj – zob. art. 85 k.k.). Celne są też uwagi Sądu Najwyższego dotyczące podobieństwa analizowanych terminów do terminów przedawnienia karalności przestępstw, na tle których nie było i nie ma wątpliwości, że sąd pierwszej instancji może wydać wyrok tuż przed ich upływem, podczas gdy sąd odwoławczy, orzekając *ex post*, będzie musiał postępowanie karne umorzyć. (taka wykładnia była jednomyślnie prezentowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zob. m.in. wyrok z dnia 3 listopada 2003 r., IV KK 373/03, LEX nr 82302, wyrok z dnia 28 kwietnia 2004 r., II KK 37/04, LEX nr 109476, postanowienie z dnia 14 lipca 2010 r. V KK 108/10, R-OSNKW 2010, poz. 1437, postanowienie z dnia 13 grudnia 2012 r., IV KK 362/12, oraz wyrok z dnia 17 maja 2011 r., III KK 92/11, LEX nr 795786).

Mówiąc o *ratio legis* art. 82 § 1 k.k. słusznie podkreślono w pisemnym stanowisku Prokuratora Prokuratury Generalnej, że w rządowym projekcie noweli z 2011 r. w chwili wniesienia go do Sejmu, proponowano wydłużenie 6 miesięcznych terminów określonych art. 75 § 4 k.k., art. 82 § 1 k.k., jak również w art. 68 § 4 k.k. do roku, czemu towarzyszyć miała zmiana dostosowawcza w art. 76 § 1 k.k. (druk nr 3961 Sejmu VI kadencji; art. 4 pkt 1, pkt 3 lit. b, pkt 4 oraz pkt 9 projektu). Najszerzej uzasadniano przy tym zmianę w art. 82 § 1 k.k., tłumacząc ją tym, iż w praktyce zdarza się, że gdy warunkowo zwolniony w ostatnim okresie próby popełni przestępstwo, czy uchyła się od obowiązków, to przewidziany w ustawie okres 6

miesiący jest zbyt krótki, by doszło do wydania i uprawomocnienia się postanowienia o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia (druk nr 3961 Sejmu VI kadencji; uwagi szczegółowe, pkt 71). Propozycje te zostały jednak odrzucone na etapie prac nad sprawozdaniem Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (zob. druk nr 4495 Sejmu VI kadencji). Nie można jednak nie dostrzec, że projektodawca - niezależnie od zmiany treści art. 9 k.k.w. - wiązał fakt w pełni skutecznego odwołania warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary nie tylko z wydaniem, ale i uprawomocnieniem się postanowienia w tym przedmiocie.

Podzielając uwagi Sądu Najwyższego zawarte w uchwale I KZP 34/95, jak również dostrzegając *ratio* towarzyszące ustawie nowelizacyjnej z 2011 r., stwierdzić należy, że również w świetle wyników wykładni funkcjonalnej potwierdzają się rezultaty uzyskane na drodze wykładni językowej. Poprawność tego rozumowania nie ulega także zakwestionowaniu przez odwołanie się do wykładni systemowej. Przyjęcie bowiem, że w ciągu sześciu miesięcy od zakończenia okresu próby musi zapaść prawomocne postanowienie o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia w żadnej mierze nie pozostaje w sprzeczności tak z Konstytucją RP, jak i aktami prawa międzynarodowego, czy unormowaniami innych ustaw.

Kierując się przedstawionymi wyżej względami Sąd Najwyższy uchwalił jak na wstępie.